

О. В. Зайцев, к.е.н., доцент,
Сумський державний університет, м. Суми, Україна
orcid.org/0000-0001-8292-4079

РОЗВИТОК КЛАСИЧНОЇ ТЕОРІЇ ТРУДОВОЇ ВАРТОСТІ

Переважна більшість розрахунків в різних сферах економіки пов'язана з розрахунками вартісних показників. На сьогодні вартісна оцінка продукції, товарів, матеріальних об'єктів, послуг вимірюється грошовими показниками. Під терміном «вартість» в сьогоденні розуміється показник у вигляді суми (кількості) грошей і ніякі інші числові показники щодо терміна «вартість» в економіці і фінансах, на поточний момент, не мають на увазі.

Однак, поряд із грошовою оцінкою, яка склалася історично як така, що обчислюється кількісно, економічна наука вже близько чотирьох століть звертає увагу на розуміння вартості як показника, який вимірюється не грошима. Починаючи з праць А. Сміта, Д. Рікардо основою вартості всякого виготовленого людьми предмета, виробленої ними речі є праця, яка розуміється як людські зусилля, необхідні для виробництва даного предмета або речі. Вартість, що трактується як витрати людської праці, лежить в основі оцінки товарів і послуг в теорії, яка іменується як класична політекономія. Економічне вчення А. Сміта і Д. Рікардо стало підґрунтям для економічної теорії К. Маркса. Надалі, в економічній літературі, дослідження К. Маркса і його послідовників стали називати теорією трудової вартості. Разом з тим, ні А. Сміт, ні Д. Рікардо, ні К. Маркс, і жоден з їхніх прихильників не запропонували показник вимірювання кількості витраченої праці у вигляді чисельного показника.

Так, у першому томі «Капіталу» К. Марксом дається визначення, що витрати праці вимірюються кількістю годин робочого часу і, спираючись на поверхневе трактування вислову — «години робочого часу», — послідовники класичної політекономії вважають, що вимір вартості витрат праці обчислюється астрономічними годинами, тобто, тими годинами, відлік яких

здійснюється годинником. Але, кількість астрономічного часу, впродовж якого робітник (службовець, керівник) працює, не є показником витрат праці. Більш детально про це дивись [1, 2, 3, 4, 5]. Функціонує інший механізм, що й дає, як результат, чисельний показник кількості витраченої праці.

Спостереження за робітником під час виконання ним робочих функцій дає низку результативних показників, які характеризують кількість праці. Про них детальніше дивись [1]. Для того, щоб визначитись із показником, що описує кількість праці, обираємо один із них, а саме, — частоту серцевих скорочень, або, що одно і теж саме, кількість пульсових ударів у робітника під час його роботи за певний проміжок часу, як правило — за одну хвилину. Спостереження показують, що чим більше вкладається праці робітником (службовцем, керівником) тим є більшою кількість ударів його пульсу. Така прямо пропорційна залежність кількості пульсових ударів від кількості праці багато разів зафіксована, наприклад [6], [7], [8].

Конкретні види праці можна розподілити на групи залежно від навантаження, використовуючи як показник частоту пульсу. У 1963 році в Англії Brown and Growden досліджували промислових робітників, пов'язаних з Slough Industrial Health Service і опублікували в «Slough Scales» такі дані, — залежність пульсу (ударів за хвилину) від робочого навантаження: легка робота — 60-100, помірна 100-125, важка 125-150, дуже важка 150-175 ударів за хвилину [6]. Групою вчених Франції, Швейцарії та Бельгії у 1967 році була видана книга J. Scherrer «Physiologie du travail (ergonomie)» [7]. У цій книзі H.Monod and M.Pottier дають таку класифікацію робіт по частоті ударів серця: дуже легка робота — до 75, легка 75-100, помірна 100-125, важка 125-150, дуже важка 150-175, вкрай важка робота — більше 175 ударів за хвилину [7]. В дослідженнях радянського періоду, 1981 рік, у [8] такі дані: дуже легка робота 70-80 ударів серця за хвилину, легка 80-90, помірна 90-100, середня 100-125, тяжка 125-150.

Обираємо одиницею витрат праці легку працю, що характеризується 75 ударами пульсу за хвилину. Тобто, одна година витрат праці дорівнює 4500

пульсових ударів. Цифра у 4500 ударів пульсу розрахована як добуток 75 ударів пульсу за хвилину на 60 хвилин. Отже, тепер запишемо:

1 година витрат праці = 1-й годині вартості = 4500 ударів пульсу.

Обрана нами одиниця виміру трудової вартості має таку розмірність: 1 година вартості дорівнює сумарно 4500 ударів пульсу працівника. Тоді, відповідно, 2 години вартості дорівнює 9000 ударів пульсу, 3 години вартості дорівнює 13500 ударів пульсу, 8 годин вартості дорівнює 36000 ударів пульсу працівника. Отже, маючи показник сумарної кількості пульсових ударів за денний, наприклад, 8-ми годинний час роботи, окремого конкретного працівника сумарно, наприклад, у розмірі 63000 пульсових ударів, маємо 14 годин вартості ($63000 / 4500 = 14$). Це означає, що впродовж 8 астрономічних годин праці робітник (службовець, керівник) переніс на продукт праці (на товар або послугу) 14 годин вартості, або, праця такого робітника впродовж 8 астрономічних годин створює вартість розміром 14 годин. Така «розбіжність» між кількістю астрономічних годин праці та кількістю вартісних годин праці викликана тим що кількість праці такого працівника враховує його кількість пульсових ударів, яка в середньому складала понад 130 ударів пульсу за хвилину, тобто це була важка робота у порівнянні із легкою в 75 ударів пульсу за хвилину, і тому, така робота створила більшу вартість у порівнянні із легкою роботою за один і той же проміжок роботи упродовж одного й того ж астрономічного часу.

Такі показники вже давно і досить широко використовуються у вимірюванні спортивної роботи та у характеристиках кількості праці у космічній медицині [9], [10].

У підсумку, пропонується новий економічний показник, що характеризує кількість витраченої людської праці, або, що одне й теж саме, показник такої вартості, яка відмінна від традиційної грошової.

Науковцями Сумського державного університету (м. Суми, Україна) обґрунтовано теоретично та запропоновано до практичного застосування новий економічний показник, що характеризує та вимірює кількісно витрачену

людиною-працівником працю впродовж виконання нею трудових функцій, а саме, — 1 година вартості дорівнює 4500 ударів пульсу людини-працівника, або, що одне і теж саме, — 1 вартісна година вміщує 4500 ударів пульсу працівника (робітника, службовця). Стисло, по суті, про показник виміру вартості кількістю витрат праці дивись Авторські свідоцтва № 69353 від 22.12.2016 р. [11] та № 72280 від 21.06.2017р. [12].

Держкомстатом України з 2000 року в базах статистичної звітності почав надаватися новий показник, який до цього не надавався державною статистикою, а саме: «Використання фонду робочого часу працівників, зайнятих в галузях економіки». Отже, з'явився показник, що відображає по галузях економіки фактично відпрацьований час працівниками, що є вкрай важливим для нашого напрямку вартісно-монетарних досліджень.

Фактично відпрацьований робочий час працівників планується, фіксується, контролюється та надається у будь-якій звітності в астрономічних (добових) годинах. Але вже відомо, що години вартості не співпадають з астрономічними добовими годинами, — це різні показники. Також, відомо, що години вартості тісно пов'язані з робочим часом працівника. Без виконання відповідної роботи конкретним працівником впродовж робочого часу стає не можливим створення доданої вартості, що виступає джерелом створення продукції. Існує прямо пропорційна залежність годин вартості від тривалості робочого часу, яку можна описати рівнянням:

$$ВП = К \cdot ВФРЧ, \quad (1)$$

де: ВП — витрати праці (вартість, що вимірюється кількістю витраченої праці), вимірюються у годинах вартості (вартісних годинах);

К — коефіцієнт кількості вартісних годин праці у розрахунку на одну астрономічну годину відпрацьованого робочого часу;

ВФРЧ — використання фонду робочого часу, показує фактично відпрацьовану кількість годин працівниками, вимірюється в астрономічних (добових) годинах.

Новизною, що оприлюднюється в даній статті, є саме коефіцієнт K , який зазначено у формулі (1).

Коефіцієнт кількості вартісних годин праці (K) у розрахунку на одну астрономічну годину робочого часу (скорочено — коефіцієнт вартості) показує кількість годин праці (тобто вартість) яку «вміщує в собі» одна астрономічна година роботи працівника або астрономічна година роботи колективу працівників. У формулі (1) коефіцієнт вартості (K) виконує функцію перерахунку фактично відпрацьованого працівником (працівниками) часу (який фіксується в астрономічних годинах) у години вартості, тобто у кількісний показник, що характеризує витрати людської праці.

Література:

1. Зайцев, А. В. Исчисление величины стоимости продукта труда / А. В. Зайцев // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. — 2004. — № 6 (65). — С. 159-165.

Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/1504>

2. Зайцев, А. В. Развитие принципов экономической науки / А. В. Зайцев // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. — 2010. — №1, Том 2. — С.5-21.

Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3005>

3. Зайцев, О. В. Вимірювання цінності грошей / О. В. Зайцев // Вісник Української академії банківської справи. — 2015. — № 2 (39). — С. 46-52.

Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/44439>

4. Zaitsev, O. Objective value of commodities, its definition and measurement / O. Zaitsev // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky, Košice, Slovakia. — 2016. — Volume 4, № 6, — P. 184 — 186.

Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/46012>

5. Zaitsev, O. V. Monetary Inflation and its Connection with Rising Prices / O. V. Zaitsev // Journal of Advanced Research in Law and Economics. — 2016. — Vol. 7. — № 3. — С. 698–707.

Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/48774>

6. Руководство по физиологии труда. Под ред. проф. Виноградова М. И. Москва, 1969. — С. 156.

7. Шеррер Ж. Физиология труда. Москва, 1973. — С. 204.

8. Шибанов Г. П. Количественная оценка деятельности человека в системах человек – техника. — М. : Машиностроение. 1983. — 263 с.

9. Баевский Р. М. Концепция физиологической нормы и критерии здоровья // Российский физиологический журнал имени И. М. Сеченова. — 2003. — Т. 89. — № 4. — С. 473-478.

10. Волков Н. И., Попов О.И., Самборский А. Г. Пульсовые критерии энергетической стоимости упражнения // Физиология человека. — 2003. — Т. 29. — № 3. — С. 98 – 103.

11. А. с. 69353 Україна. Показник виміру вартості кількістю витрат праці / О. В. Зайцев (Україна). — № 69892; зареєстровано 22.12.2016 в Державному реєстрі свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір.

Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/49246>

12. А. с. 72280 Україна. Коефіцієнт вартості — характеристика вартісно-монетарного аналізу та діагностики / О. В. Зайцев (Україна). — № 72803; зареєстровано 21.06.2017 в Державному реєстрі свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір.

Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/63416>

Бібліографічний опис: Zaitsev O. The Development of the Classical Theory of Labor Value / O. Zaitsev // International Scientific Conference "Anti-Crisis Management: State, Region, Enterprise" : Conference Proceedings, Part I, November 17th, 2017. Le Mans, France : Baltija Publishing / Le Mans University, Faculty of Law, Economics and Management. — Le Mans, 2017. — P. 6-8.